

קלילות לשונו וסגנונו של ברטוב אינה גוררעת מן העומס שהוא מעמיס על דמויותיו. אחד הגיבורים בפרט בסיפור "יום ולילה" אהב את הפיקוד בשורות ה"הגנה", אך "לא את הפיקוד, אלא את האחריות, לא את ההתנשאות אלא את הנשיאה, ולא כל כך נשיאת העול כנשיאת הצלב". הצלב אינו רק עול; הוא גורל, משא ומסה גם יחד. פעילות ה"לחימה שבהתנדבות רותמת את כל משאבי הנפש, וברטוב יודע לחשפם מקרוב ומבפנים. החוויות הקשורות בהגנה ובהקרבה נשתמרו היטב בתחושותיו והן באות על ביטוי כשהוא עוסק בתיאורי הקרב: "אני ממיין לי את קולם האטום של פגזי המרג"מות ואת נפץ הרימונים, תרגילי האש והתמרונים, והקרבות שבים אלי עם כל שנותי הצעירות. אלוהים, אני רק בן עשרים ושתים, ולמה זה נדמה לי שכל כך הרבה כבר מאחרי, וכל כך מעט עוד לפני?..."

בסיפור "אני והזר" עוסק ברטוב בנושא הרכוש הנטוש באמצעות פגישה בין האני המספר, המתגורר בבית, לבין הארמני "הזר", שהוא בעל־הבית ומשוטט בקירבת־מקום. הבעיה חמורה, והסופר מעלה אותה בצורה קלה. לשם כך הוא משתמש בכדי נחושת שנמצא בדירה העזובה ואשר אשתו מירקתו יפה, החזירה לו את הברק האדום וגילתה את הערבסקות הנפלאות שעליו. ה"ארמני נוגע בכד, מחזירו למקומו ומעיד על מוצאו האפגאני. התושב החדש מגלה חוסר־סבלנות לאורחו הארמני והלא מסתלק. לאחר־מכן הוא משליך את הכד החוצה, כדי שלא יהיה לו מזכרת עוון וחטא... דקותו של התיאור אינה מטשטשת את כובד הטראגדיה ואינה מכפרת על הרגשת־אשמה. ב"רטוב אינו מקל כלל בחומרת הנושא, אך הוא משפיל להביעה בדרך משלו המכסה טפח ומגלה טפחיים.

"יומו של אבו סולימאן" מתאר יום עלוב בשנות זיקנתו המופלגת של השומר הוותיק אברהם שפירא. אורה הנוגה של השקיעה עולה על הדמות ההירואית, שהתווירה לאור התמורות והחליפות שחלו בחיי הארץ ואשר מחשבותיה "החלו מפליגות להן כבכרות

אה ו א ה ב ה הע צ מ י ת", והדבר נעשה "מקנאתם לישותם, מחפצם להתרומם גם למדרגת חבריהם". מה־גם ששליטתו הרבה של אריאלי בלשון העברית מסייעת לו ועשרה הרב בא לשמן, כביכול, את גלגלי הסיפורת. אך גם עושר זה אינו מספיק להצלת התיבור מקללת החיקוי הגלוי לעיני כל. לפתח הלשון רובץ הכשלון.

העלילה עוסקת בעולם קפקאיי־עגנוני כאחד. שליח־סתר טורפים את הגיבור מעולמו ו"משליכים אותו לבית חולי־רוח, לשם עקירת עצמיותו, שמו ורעיונותיו והפיכתו לכעין גולם. שוביו מנסים להציגו ככלי ריק, אלא שהוא חוזר לביתו והוא צוחק אחרון.

אילו התרחק אריאלי מן המופשט והצמיד את גיבורו למציאות קרובה יותר, הקיימת במשטרים מסוימים וכבר תוארה בספרים רבים, היה זוכה ביסוד אקטואלי הנושא את האלמנטים הסוריאליסטיים ומשמש בסיס איתן לעולם מטורף ומשוגע. אך אריאלי בחר לו בדרך קשה של העפלה נואשת לראש ההר התלול, ולא היו לו הכוח הרב והנשימה הארוכה הדרושים לשם עליה כזו. וכגודל העלייה, עומק הירידה.

אחות רחוקה

חנוך ברטוב מנעים את סיפוריו הקצרים באותם סממנים מובהקים שעמדו לו בסיפוריו הגדולים: ראשית־חכמה—בשרשיות אר־צ ישראלית שאינה מסתלקת מכת־יבתו ו"מלווה אותה בכל עלילותיה; וסגולת־יקר שניה—שהיא אולי תוצאה מסימן־ההיכר ה"ראשון—ההומור והאירוניה, הנוסכים בחלק מעלילותיו קלילות־לב מרגשת, שקולה ומ"דודה אל־נכון. כאשר ברטוב צוחק מן האוי־ניפורמיזציה שהיתה קיימת פעם בקיבוצים (ואולי היא מצויה בהם גם כיום) הריהו מוצא לו, בסיפור "חברנו להד"ם", צורה מיוחדת ללעוג בה לנימוסים ולנהגים של קיבוצאים ותיקים.

* חנוך ברטוב: אחות רחוקה (סיפורים); הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1973: 295 עמ'.

הפלגה לנעלמים של תת-התודעה, כמקובל אצל סופרים צעירים.

כנגד שבחים אלה יש להעמיד את סגנון הכתיבה וכלל ההבעה של הסופרת. הרומן כתוב עברית יומיומית, רחוקה מן הלשון הספרותית. אין מנוס מהרגשה שאילו שקדה המתברת על ספרה זמן רב יותר וחזרה וכתבה אותו כמה וכמה פעמים היה ספר מתוקן יותר יוצא מתחת ידה.

מבחינת הדמויות היתה הצלחתה הגדולה של ענת פינברג בהעלאת הדמויות של גברת מינץ הזקנה ובתה לוצי המזדקנת. היא תיארה אותן במסגרת בית ישן-נושן על חוף ימה של תל-אביב, בו המדרגות חשוכות ומלוכלכות, הטיח מתקלף ושכבות של סיד נושרות ונופלות; הרוח הודרת לתוך הבית ועושה בו כבתוך שלה, התריסים בליים מזוקן ודופקים ללא הרף. ולעומת הבית— פוּחו וגבורתו של הים, על שוא גליו ועל תפארת השקיעה, כאשר השמש נופלת כב- יכול למעמקיו. שקיעת השמש מזה ואווירה של שקיעה אנושית ושל הסתיידות וניוון— מזה.

בתוך אווירה זו ניגרים חייה של המספרת: בחורה צעירה המסתבכת באהבה שאינה הדדית עם גבר מבוגר ממנה, המנצל אותה לתאוותיו. לכאורה אין ניגוד בין אווירת העובש והבלות וההליכה האטית לקראת המוות לבין שנות חייה היפות ביותר של הצעירה. צמודה היא לבית הישן, לרהיטים הישנים ולאשה הזקנה, המנסה כאילו להיות לה לסבתא אוהבת ומרחמת. ה"אני" של המספרת אינו מנסה כלל להיאבק עם גורלה. אט-אט היא שוקעת לתוך החידלון ולכל היותר היא מרשה לעצמה פרשיות אהבים קטועות מזמן לזמן, הנקבעות לפי רצונו של הגבר. זו הליכה לקראת הזיקנה בטרם-עת ושלא כדרך הטבע. האשה הזקנה ובתה המזדקנת "גונבות את ההצגה" בספרה של ענת פינברג. הן-הן הגיבורות הראשיות, אף שהמחברת קבעה להן מעמד של דמויות-משנה. הדמות שהיתה צריכה לה- יות הראשית—ה"אני" של המספרת—יוצאת חירות ומעוטת-דמים.

קלות". הגיבור הישיש חי בעברו ונדמה לו שהשתלט על הזמן ועצר את מירוצו ועדיין כוחותיו עמו כתמול-שלשום. והנה באה ה- נפילה ההכרחית, כאשר הזמן טורף את גי- בוריו הקדומים באכזריות וללא כל התחש- בות.

כל סיפוריו של חנוך ברטוב בנויים מזכרון יותר מאשר מדמיון. "רק אני שמעתי",— כותב הוא ב"שני קולאז'ים", "את קול חניקת דמיוני מתחת למשא הזכרון... ובתוכי הו- סיפה להיכרך פקעת. לא סיפור קצר הוא סיפור דורנו, ולתוך בשרנו הוא צומח בעו- רקים של עופרת". מעשי-זכרונות הם סיפורי ברטוב וחותרם של מאורעות הדור והארץ טבוע בהם, ואין הסופר מורד בו.

צל הימים

רב הריחוק בין כשרון-הסיפור של ענת פינברג לבין צורתו של הרומן שלפנינו, שהיא פשטנית מדי וגובלת לפעמים ברי- פורטאז'ה עתונאית. יכלתה הספרותית של המתברת מוכחת היטב. יודעת היא לרקום עלילה בקומץ נפשות פועלות והיא מגל- גלתה ומפתחת את שלביה כהלכה; יודעת היא להתחיל ולסיים, ועל הכל—יש לה ידי- עה עמוקה בפסיכולוגיה של הדמויות העי- קריות שהיא מטפלת בהן, אף מצליחה היא להוציא מהן את "ציפור הנפש". בספרה הראשון דאגה לטפל בגיבורים המופרכים לה היטב: היא לא המציאה אותם אלא מצאה אותם—וכשהיא מציגתם בפני הקורא, הריהי מעצבת "בשר ודם" שבהם בצורה הטבעית ביותר.

עוד יש לומר לשבחה שאף שהיא נמשכת, ככל סופר מתחיל, אל הצללים, אין היא לוקה בהפרזה. ערה היא למיגבלות האוב- ייקטיביות והסובייקטיביות כאחת, ואינה עוברת את גבול המתקבל-על-הדעת. לכן דמויותיה נראות לנו מופרות היטב, בלי

* ענת פינברג: צל הימים (רומן); ספרית פועלים, 1973; 195 עמ'.